

Entrevista a M. del Carmen Agulló i Andrés Payà

«Una revolució pedagògica i social»

El cooperativisme en l'ensenyament valencià va ser l'espill de l'entusiasme amb què una gran quantitat de mestres, pares, mares i alumnes albiraven la fi del franquisme. Una llum sobre la tenebra del règim, una esperança certa. Amb *Les cooperatives d'ensenyament al País Valencià i la renovació pedagògica*, M. del Carmen Agulló i Andrés Payà, membres del Departament d'Història de l'Educació de la Universitat de València, reten un homenatge en forma de crònica exhaustiva de tot aquell fenomen que va contribuir a configurar l'educació i la societat valenciana de la democràcia.

Manel Marí

Què us ha portat a recollir en el llibre un període tan concret (1968-1976) del cooperativisme valencià?

Andrés Payà. El llibre pretén ser un reconeixement als mestres i a les mestres que, en el franquisme, feren una escola renovadora, una escola activa, coeducativa, laica i en valencià. Al mateix temps, ens ha permès aprofundir en una època molt convulsa però apassionant, de gran transcendència pedagògica i social.

M. del Carmen Agulló. De manera indirecta, recuperem el protagonisme de la gent, diguem-ne, de baix. Va haver-hi tot un moviment de base, de carrer, que va facilitar la transició, però que va quedar diluït davant les grans figures polítiques. No és, en cap cas, un llibre de nostàlgia, sinó un llibre reivindicatiu que vol recordar una època de problemes i d'il·lusions, reconèixer la tasca innovadora de molts homes i dones, però sense idealitzar el passat.

Podem entendre el cooperativisme en l'ensenyament com una revolució pedagògica?

Andrés. Una revolució pedagògica i social. Hi ha un lligam entre l'acció pedagògica i l'acció social. No es pot destriar l'escola de la societat quan s'estan formant xiquets i xiquetes per ser ciutadans que coneixen i senten el seu poble, la seua comarca, el seu país... El cooperativisme en l'ensenyament valencià no ha consistit tant en l'elaboració d'una teoria pedagògica com en la síntesi pràctica de diferents influències que venien de França, de Catalunya o, en l'àmbit organitzatiu, del moviment cooperatiu de Mondragón. És una revolució pedagògica que prové de la renovació pedagògica i que té una projecció social.

Així, el cooperativisme no apareix per generació espontània.

M. del Carmen. No. Al llarg del franquisme, malgrat tota la persecució, hi va haver un nucli de resistència que es trobava dins de la secció de pedagogia de Lo Rat Penat, on gent

com Carles Salvador o Enric Soler i Godes ensenyaven valencià. Aquesta secció va derivar cap al moviment cooperatiu quan Ferran Zurriaga va dur de França les tècniques de Célestin Freinet, que es caracteritzen per la cooperació, per l'escola cooperativa. De Lo Rat Penat van eixir mestres, homes i dones, que van treballar en la pública i en la privada, i que havien assumit la tècnica del cooperativisme.

Andrés. D'altra banda, de l'església catòlica també van eixir alguns moviments apostòlics que estaven més arrelats a la societat, com les JARC (Joventuts d'Acció Rural Catòlica) i el seu mètode de «veure, jutjar i actuar». Alguns militants catòlics el van emprar en cooperatives d'habitatge, de consum, de serveis... Per tant, de les JARC prové tota una gent que està acostumada a treballar amb una metodologia concreta i cooperativa. De la confluència d'aquests dos sectors, Lo Rat Penat i els moviments catòlics de base, naixen les primeres cooperatives d'ensenyament valencià.

Les cooperatives de formació professional agrícola són potser el punt més singular, per desconegut, del vostre llibre.

M. del Carmen. Aquestes eren cooperatives de pares i mares, entusiastes de les cooperatives que estaven en marxa i de la manera de cooperar d'uns certs sacerdots i de moviments apostòlics de base com les JARC, que tenien forts vincles amb la gent que treballava al camp valencià. Crearen l'Escola de Formació Agrícola Comarcal l'Horta, a Catarroja, i en crearen una altra a Beniarjó. La tercera experiència, més singular, sorgeix a Xulilla, que, tot i ser castellanoparlant, també hi treballa la noció de país. Eren escoles adreçades a xics i xiques que havien tingut problemes en l'escola oficial i que trobaven una segona oportunitat per formar-se com a llauradors, però, sobretot, com a persones.

«De la confluència d'aquests dos sectors, Lo Rat Penat i els moviments catòlics de base, naixen les primeres cooperatives d'ensenyament valencià»

I hi havia, a banda, singularitats pedagògiques.

M. del Carmen. Així com a les escoles d'infantil i de primària té molta influència la pedagogia de Freinet, les cooperatives de formació agrícola prenen una pedagogia més reivindicativa, com la d'Anton S. Makàrenko, que treballava amb grups reduïts de xiquets i xiquetes amb problemes d'inserció social. Molts dels adolescents que acudien a les agrícoles havien fracassat en el sistema educatiu reglat. Eren un model d'educació inclusiva.

Andrés. I de formació integral: educació física, formació intel·lectual en llengües, en matemàtiques..., formació artística, o una formació moral que es palesava en la presa de decisions i en la responsabilitat davant d'aquestes. I, també, una formació per a la ciutadania. Les *agrícoles* formaven ciutadans i ciutadanes valencians en ple franquisme i foren el bressol de la Unió de Llauradors i Ramaders.

Trobeu que hi va haver formació política a les cooperatives?

M. del Carmen Formació política, sí. Formació partidista, adoctrinament, no. Les cooperatives feien política des del punt de vista de formar persones crítiques, solidàries, que volien canviar una societat. No feien formació partidista, entre d'altres coses, per la pluralitat d'idees polítiques. Hi convivia la democràcia cristiana, el PSPV, el Partit Comunista... o els partits que en aquells moments eren d'extrema esquerra, com el Moviment Comunista, la Lliga Comunista o el PSAN.

M. del Carmen Agulló i
Andrés Payà

*Les cooperatives
d'ensenyament al País
Valencià i la renovació
pedagògica (1968-1976)*

Col·lecció «Oberta»,
Publicacions de la
Universitat de València,
València, 2012, 220 p.

Andrés Payà i M. del Carmen Agulló al Departament d'Educació Comparada i Història de l'Educació de la Universitat de València, on treballen com a professors.

Andrés. La formació política consistia a capacitar persones perquè exerciren els seus drets polítics, per practicar la democràcia en la participació, el debat, les assemblees, les comissions... Optaven per una formació cooperativa, i això era ja una manera de formació política. Però si optes, com ara, per fer una formació competitiva, també és una altra manera de fer política. L'educació és un fet polític. No pot deixar de ser-ho.

El medi, la comarca, la noció de país... Res a veure amb els nous vents de recentralització...

Andrés. Aquests elements tenen una gran implicació pedagògica. En el moment en què es treballa el que l'alumne sent com a seu, s'assoleix una pedagogia més significativa que desperta una motivació a partir de la qual es poden treballar moltes altres coses. És un ensenyament globalitzat. La doctrina recentralitzadora del ministre Wert és el contraposat a la línia que van seguir totes les cooperatives d'ensenyament.

M. del Carmen. Les cooperatives

tenien clar que els xiquets i les xiquetes havien d'estimar el seu poble, la seua comarca, el seu país i, a partir d'ací, ser internacionals. En cap moment els plantejaven un localisme de campanar. Volien que la gent se sentira orgullosa de la seua llengua, de la seua cultura i de la seua terra.

Penseu que estem en un moment d'involució pedagògica?

M. del Carmen. Sí. Les cooperatives d'ensenyament volien una escola diferent per a una societat diferent. I això, avui, en part, s'ha perdut. Hi ha gent que es preocupa d'introduir tecnologies o materials nous en l'ensenyament, però, amb quina finalitat? Crec que avui no és majoritària la consciència del fet que canviar l'escola implique formar persones que poden canviar la societat.

Andrés. La burocratització, l'administració, la segmentació, la tecnificació de l'educació, fa oblidar molt sovint que s'està treballant amb persones que participen d'una comunitat. Els consells escolars cada vegada

tenen menys participació i tenen menys sentit com a òrgans de discussió i de presa de decisions, s'exerceix un control major sobre la direcció... Encara que al franquisme hi havia molt de control, es va arribar a una època d'una major implicació. I ara estem tornant, una altra vegada, al control.

El cooperativisme a l'ensenyament va tenir uns començaments convulsos i més tard una etapa d'estabilitat i d'esplendor. Quin futur li augureu?

M. del Carmen. Jo crec que és positiu i que està creixent. Avui, propostes com La Florida o com la xarxa de cooperatives d'ensenyament que hi ha al País Valencià han esdevingut una opció a l'escola pública i a l'escola privada. Ara bé, no totes les escoles cooperatives entrarien dins del moviment cooperatiu. Hi ha gent que munta cooperatives com qui constitueix una societat limitada o una societat anònima. Les escoles cooperatives d'aquest país han demostrat ser molt més que una estructura burocràtica. ■